Nya kortvingar för Sverige

GÖSTA GILLERFORS

Gillerfors, G.: Nya kortvingar för Sverige. [Staphylinides new to Sweden.] - Ent. Tidskr. 114 (3): 107-110. Uppsala, Sweden 1993. ISSN 0013-886x.

An omalid new to the Swedish fauna, *Omalium validum* Kraatz, is reported from the province of Skåne. Wunderle has revised *Ischnoglossa prolixa* and he has proved that this species in reality consists of three differrent species: *I. prolixa* Gravenhorst, *I. elegantula* Mannerheim and *I. obscura* Wunderle. A study of museum and private collections has given evidence that all three species belong to the Swedish fauna. *I. prolixa* and *I. obscura* have a more southern and *I. elegantula* a more northern distribution. *I. prolixa* and *I. elegantula* seem to be rather common but *I. obscura* more seldom. Bionomic and diagnostic notes are provided and also a key to the species of *Ischnoglossa*.

G. Gillerfors, Maskrosstigen 23, S-432 36 Varberg, Sweden.

Omalium validum Kraatz

Vid genomgång av tidigare insamlat material påträffades denna för Sverige nya art. Jag hade tagit ett exemplar i Skäralidravinen, SK, 2.III.1975 vid sållning i nedre delen av branten. Biotopen bestod av myllrik lövförna genomdragen av gnagargångar på ett underlag av sten. Arten är känd från mellersta Europa ned till södra och sydöstra delen. Den förekommer framförallt i subalpina och alpina områden och uppges att leva huvudsakligen i bon och gångar av murmeldjur, kanin, möss, sorkar, mullvad m fl. Den är sannolikt mycket sällsynt i Skäralid då den ej har påträffats tidigare, trots att så många entomologer har samlat där.

Arten finns beskriven i Die Käfer Mitteleuropas (Lohse 1964) och av Zanetti (1987). Den är lätt att känna igen på storleken (4-5 mm), den ljusa färgen, små ögon som är kortare än tinningen, tämligen gles punktering på hjässan och gropformiga intryckningar framför ocellerna. Aedeagus är av samma typ som hos *O. oxyacanthe* Gravenhorst men med bredare spets av medianloben (Fig. 1 och 2).

Ischnoglossa prolixa-komplexet

Bestämningen av exemplar av släktet *Ischnoglossa* har länge vållat en del besvär. Har vi en eller flera arter i Sverige? Thure Palm (1955) gjorde en undersökning och han kom till resultatet att trots vissa yttre olikheter hade vi endast en art. Han fann heller inga större skillnader i genitaliernas byggnad. Förmodligen hade han endast granskat material av två av de tre arter vi känner nu.

Wunderle (1990) genomförde en revision av de mellaneuropeiska arterna av *Ischnoglossa*. Han har kunnat visa att det finns tre arter av släktet inom området: *I. prolixa* Gravenhorst, *I. elegantula* Mannerheim och en ny art *I. obscura* Wunderle. *I. prolixa* har en vidsträckt utbredning i Europa, men saknas dock troligen inom de nordliga områdena. *I. elegantula* har en boreoalpin utbredning och förekommer inom stora delar av det alpina området. *I. obscura* tillhör i stort det mellaneuropiska låglandsområdet. Artens fullständiga utbredning är dock ännu okänd. Jag har undersökt ett ganska stort material av den gamla *I. prolixa* för att ta reda på om vi också har de tre arterna i Sverige. Jag har granskat de exemplar som finns på Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm, Entomologiska museet i Lund, Naturhistoriska museet i Göteborg, en del privata samlingar och mina egna exemplar. Vid denna undersökning har det framkommit att alla tre arterna finns i landet. *I. prolixa* har en mera sydlig utbredning, och tycks där vara ganska allmän. Exemplar har noterats från SK, BL, HA, ÖL, ÖG, VG, NÄ, UP, VS, VR, DR, GÄ, HS, ME, JÄ (1 ex). *I. elegantula* är en nordlig art och vanligt förekommande i Norrland. Exemplar har noterats från SM (1 ex), SÖ (2 ex), UP (1 ex), VS (1 ex), VR, DR, GÄ, HS, ME, HR, JÄ, ÅN, VB, NB, LY, PI, LU, TO. *I. obscura* är förmodligen en mera sällsynt art. Av museiexemplaren fanns det endast två från Göteborgs museum tagna vid Borås 1957 och 1972. Det kan möjligen bero på att arten är en sen invandrare till vårt land. Exemplar har

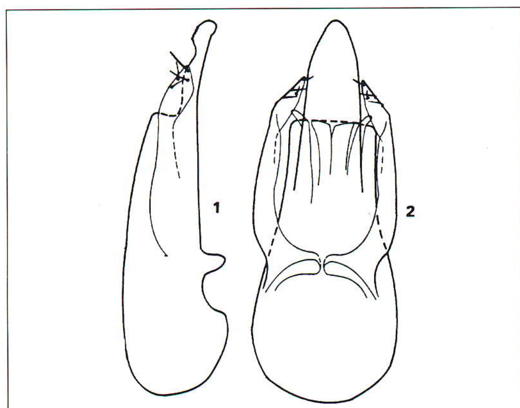

Fig. 1 - 2. Aedeagus av ***Omalium validum*** *Kraatz. - 1. Från sidan (lateral view). 2. Underifrån (ventral view) (efter Zanetti 1987).*

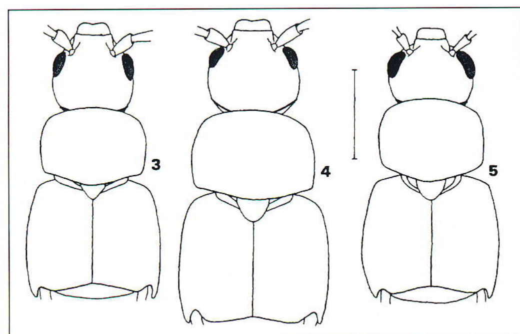

Fig. 3 - 5. ***Ischnoglossa,*** *habitus. - 3.* ***I. prolixa*** *Gravenhorst. - 4.* ***I. elegantula*** *Mannerheim. - 5.* ***I. obscura*** *Wunderle. Skalstreck: 0,5 mm (efter Wunderle 1990).*

noterats från SK (6 ex), BL (2 ex), HA (3 ex), VG (2 ex), HS (2 ex). Bortsett från ett av Boråsexemplaren härrör fynden från 70- och 80-talen.

Alla tre arterna har i stort samma biotopval. De återfinns på mer eller mindre döende träd eller under bark på levande träd med svampiga vedpartier men även på trädsvampar. *I. elegantula* tycks förekomma på barrträd i större utsträckning än *I. prolixa*. *I. obscura* är hittills endast uppgiven från olika lövträd.

Det kan vara vissa svårigheter att skilja de tre arterna åt. *I. obscura* (Fig. 5) känns i regel strax igen på den mörka färgen, större ögon och tydligare chagrinering och punktering på huvud och halssköld än hos de båda andra arterna samt genitaliernas utseende (Fig. 10, 11, 16). *I. elegantula* (Fig. 4) är i typiska fall relativt lätt att skilja från *I. prolixa* (Fig. 3) bl a på den ljusare färgen och halssköldens form. Antennerna är en aning längre hos *I. elegantula*, tillbakavikta nående något förbi halssköldens bakkant. Halssköldens chagrinering är något mer finmaskig och dess punktering i regel något finare och glesare. Däremot är genitaliernas form snarlik hos de båda arterna (Fig. 6 - 9, 14, 15).

Bestämningstabell.

1. I genomsnitt mindre (2,5-2,9 mm), brunsvart till nästan svart med ljus bakkroppsspets, kraftig chagrinering på huvudet. Ögat 1/5 längre än tinningen. Aedeagus med starkt böjd medianlob (Fig. 10), spermateca med många och fina vindlingar (Fig. 16) .... *obscura* Wunderle

– I genomsnitt större arter (2,7-3,4 mm), färg mer eller mindre ljusbrun till mörkbrun, mindre kraftig chagrinering på huvudet. Ögat så långt som eller kortare än tinningen. Aedeagus medianlob svagare böjd (Fig. 6 och 8), spermateca med få vindlingar (Fig. 14 och 15) 2

2. Längd 2,7-3,2 mm. I genomsnitt något mörkare. Ögat så långt som tinningen och något utstående. Pronotum en aning smalare än täckvingarna, mera välvd och med trubbiga bakhörn. Grundbehåringen på tergit 5 och 6 svagare än borsten. Aedeagus medianlob mera spetsig (Fig 12). .... *prolixa* Gravenhorst

– Längd 2,9-3,4 mm. I genomsnitt ljusare art. Ögat något kortare än tinningen och svagt utstående. Pronotum så bred som täckvingarna, mindre välvd och med tydligt avsatta bakhörn. Grundbehåringen på tergit 5 och 6 ungefär så lång som borsten. Aedeagus medianlob mera rundad i spetsen (Fig 13) .... *elegantula* Mannerheim

Tack

Ett hjärtligt tack till följande personer för lån av material: Roy Danielsson, Zoologiska museet i Lund, Bert Gustavsson, Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm, Ted von Proschwitz, Naturhistoriska museet i Göteborg, Bengt Andersson, Rickard Baranowski, Alan Dufberg, Peter Cederström, Stig Lundberg, Ulf Nylander och Ingvar Rydh. Tack riktas också till Dr. A. Zanetti, Verona för kontrollbestämning av *Omalium validum*.

Litteratur

Lohse, G. A. 1964. Unterfamilie Omaliinae. - Die Käfer Mitteleuropas 5: 25-70.

Palm, T. 1955. Anteckningar om svenska skalbaggar X. - Ent. Tidskr. 76: 136-142.

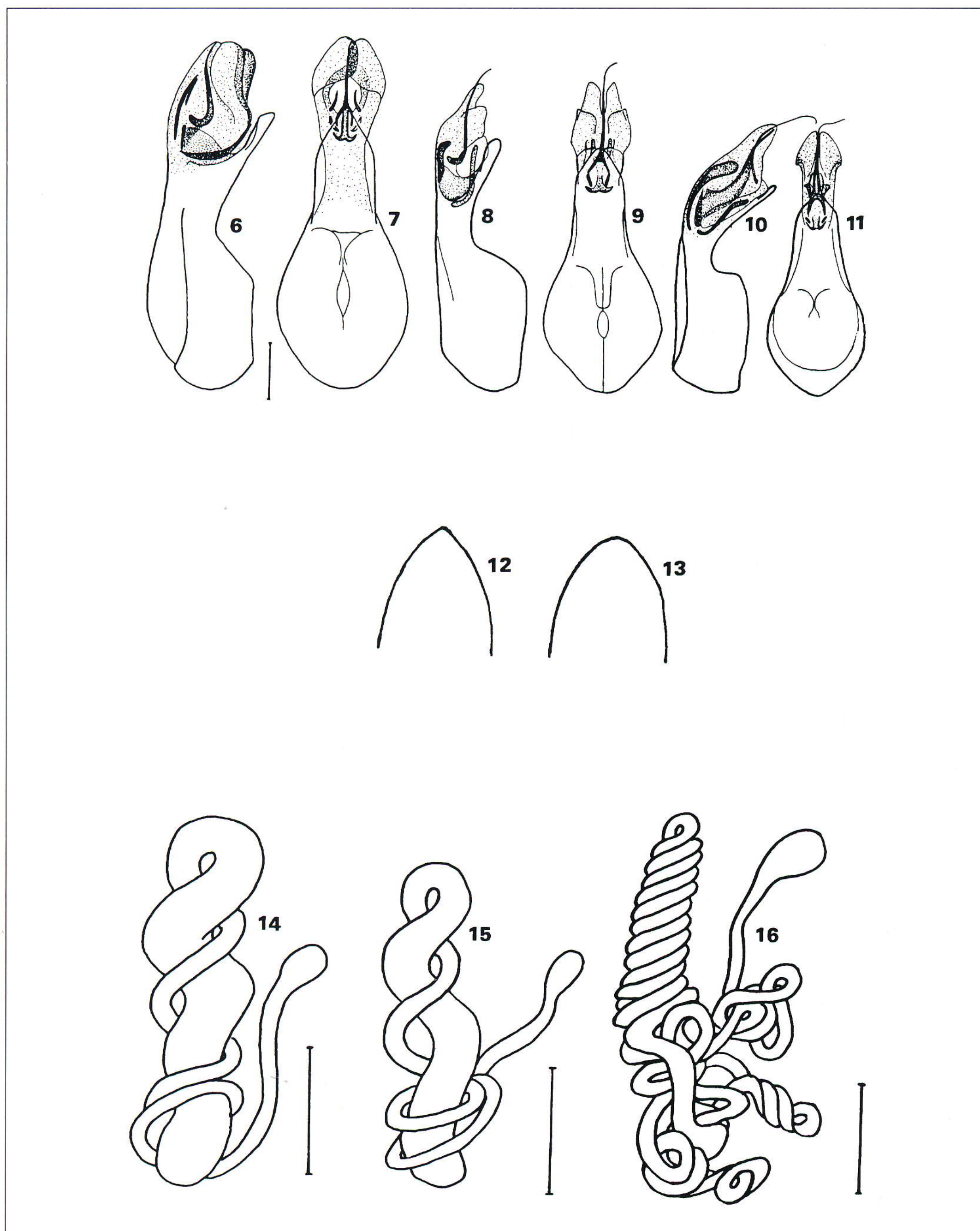

Fig. 6 - 16. Aedeagus (6-13) och spermateca (14-16) av ***Ischnoglossa.*** *- 6, 7, 12, 14.* ***I. prolixa*** *Gravenhorst. - 8, 9, 13, 15.* ***I. elegantula*** *Mannerheim. - 10, 11, 16.* ***I. obscura*** *Wunderle. - 6, 8, 10. Från sidan (lateral view). - 7, 9, 11. Underifrån (ventral view). - 12, 13. Apex av medianloben (apex of median lobe). Skalstreck 0,1 mm (6-11 och 14-16 efter Wunderle 1990).*

Wunderle, P. 1990. Revision der mitteleuropäischen Arten der Gattung Ischnoglossa Kraatz 1856 (Coleoptera, Staphylinidae, Aleocharinae). - Ent. Bl. 86 (1-2): 51-68.
Zanetti, A. 1987. Coleoptera: Staphylinidae. Omaliinae. - Fauna d'Italia. Bologna.

Ny bok om honungsbinas biologi

Michelsen, A. 1992. *Honningbiens dansesprog, signaler og samfundsliv.* Munksgaard, ISBN 87-16-10792-6. 148 sidor. Pris 198 DKR.

När man får en bok om honungsbin i handen är det lätt att tro att den handlar om bihållning, honungsproduktion eller andra praktiska saker som man förknippar med bihobbyn. Denna bok infriar inte på något sätt dessa antaganden. Istället finner man att boken i själva verket ger en bakgrund till binas liv och leverne. Bland annat, som titeln anger, behandlas dansspråket men också mycket annat som utspelar sig i detta intressanta hörn av djurriket.

Axel Michelsen är professor i biologi vid Odense universitet. Syftet med boken är, skriver han i förordet, att beskriva honungsbinas biologi på ett lättfattligt sätt utan onödiga, svåra ord men att ändå föra läsaren ända fram till forskningsfronten.

Boken består av åtta kapitel och behandlar förutom dansspråket en hel del andra aspekter, som hur honungsbin hittar och hur de upplever och använder sig av ljud. I ett helt kapitel beskriver han även sina berömda försök med bimodeller i mässing. Dessa rön har publicerats i bl a National Geographic och Scientific American. Eftersom mitt intresse av bin rör sig runt det sociala livet och aspekter rörande evolution av socialitet har jag ägnat kapitel 6–8 en extra tanke för att se om författarnas mål att presentera läget för forskningsfronten med ett lättläst språk har uppnåtts.

Dessa tre kapitel behandlar det sociala samhället, dess uppkomst samt bibehållande. Michelsen beskriver mycket väl vad som händer framme i forskningsfronten vad gäller dessa ämnen, även om det t ex i fallet med evolution av socialitet i stort sett endast handlar om den för dagen mest förhärskande teorin: nämligen att arbetaren indirekt kan sprida sina gener genom att hjälpa nära släktingar (s k kin selection) och därmed nå en lika hög, eller högre, reproduktiv framgång som om man själv hade reproducerat sig. De flesta forskare, däribland jag, jobbar med just denna hypotes men man skall ha klart för sig att det finns andra infallsvinklar som även de bör beaktas för att på ett riktigt sätt belysa dagens forskning rörande detta område. Påpekas bör dock att man inte kan vänta sig fullständiga redogörelser i den här typen av skrift där huvudmålgruppen inte är forskare utan den breda allmänheten.

Vad gäller språket tycker jag att författaren har lyckats bra med att föra ned det på lekmannens nivå även om många kanske får läsa en del stycken både en och två gånger. Boken är skriven på danska och det kan ju ställa till svårigheter för den svenske läsaren men jag upplevde inte detta som något större problem.

Sammanfattningsvis kan man säga att denna lilla skrift med sina 148 sidor är en trevlig och intressant läsning både för den allmänt naturintresserade och biodlaren som vill tillföra sin hobby ytterligare en dimension genom att få veta lite mer om sina skyddslingars biologi. Hade man väntat sig fräsiga färgbilder och en fräck layout blir man kanske besviken men de bilder och figurer som finns i boken kompletterar på ett bra och informativt sätt det som behandlas i texten.

Peter Thorén